

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника**

Навчально-науковий юридичний інститут

Кафедра судочинства

Башурин Н. Я.

**ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИМИ
СУДАМИ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ
ЛЮДИНИ**

**Методичні вказівки
для підготовки до семінарських занять
студентів денної форми навчання**

**Спеціальність – 081 Право
ОС «Бакалавр»**

Івано-Франківськ, 2023

УДК 342.5
Я 79

Затверджено на засіданні кафедри судочинства Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 6 від 24.01.2023 р.)

Схвалено Науково-методичною радою навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №3 від 15.02.2023 р.)

Я 79

Башурин Н. Я. Проблеми застосування адміністративними судами практики ЄСПЛ. Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять студентів денної форми навчання / Н. Я. Башурин. Івано-Франківськ. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023. 33 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначені для підготовки до семінарських занять студентів з навчальної дисципліни «Проблеми застосування адміністративними судами практики ЄСПЛ», підготовки до здачі заліку. У вказівках викладені: завдання до семінарських і практичних занять, які включають короткі методичні рекомендації, що полегшать підготовку до занять, перелік питань, які виносяться на обговорення на занятті, контрольних питань для перевірки знань, практичних завдань. До кожної теми поданий перелік літератури, до якого включена монографічна та інші наукові джерела по темі, а також розширений перелік нормативно-правових актів, які регулюють відповідний вид відносин станом на 01.09.2022 р.

Посібник призначений для студентів, аспірантів, викладачів.

© Башурин Н. Я., 2023 рік

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023 рік

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Проблеми застосування адміністративними судами практики ЄСПЛ» є вузькоспеціалізованою дисципліною, котра дозволяє поглибити знання з адміністративного процесуального права у контексті євроінтеграційних та реформаційних процесів в Україні. Практика ЄСПЛ з кожним роком все ширше застосовується українськими судами під час розгляду справ та прийняття рішень щодо різних видів правовідносин і адміністративні суди з їх специфікою та юрисдикцією – не виключення. На шляху наближення судової системи України до європейських та міжнародних стандартів здійснення правосуддя дослідження проблемних питань застосування адміністративними судами практики ЄСПЛ є надзвичайно актуальним і важливим.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є порядок застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві.

Метою викладання навчальної дисципліни є комплексна підготовка студентів-правників з метою формування і розвитку їх професійної компетенції у сфері застосування практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у сфері адміністративного судочинства, спрямована на отримання необхідного обсягу теоретичних правових знань, набуття практичних навиків правозастосування, складення процесуальних документів щодо звернення ЄСПЛ, ознайомлення студентів з теоретичними положеннями та практикою застосування адміністративними судами практики ЄСПЛ, оволодіння достатнім рівнем правової культури і правосвідомості для забезпечення прав, свобод та інтересів суб'єктів правовідносин у сфері адміністративного судочинства.

Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни «Проблеми застосування адміністративними судами практики Європейського суду з прав людини» є:

- визначити загальну характеристику правової системи Ради Європи та її основні інституції;
- з'ясувати завдання та функції Європейського суду з прав людини;
- дослідити поняття практика ЄСПЛ;
- розмежувати поняття «адміністративний процес», «адміністративна юстиція», «адміністративне судочинство», «адміністративна процедура»;
- проаналізувати принцип верховенства права;
- дослідити порядок звернення в ЄСПЛ та вимоги до відповідних заяв;
- визначити особливість Конвенції та практики ЄСПЛ як джерел права в Україні;
- розкрити основні статті Конвенції, що підлягають застосуванню адміністративними судами при вирішенні адміністративних справ;
- виявити особливості застосування Конвенції в основних сферах при вирішенні окремих категорій справ адміністративної юрисдикції;
- визначити особливість виконання рішень ЄСПЛ в адміністративних справах в Україні;

- дослідити проблеми застосування практики ЄСПЛ адміністративними судами в Україні.

Навчальна дисципліна «Проблеми застосування адміністративними судами практики ЄСПЛ» вивчається разом із іншими процесуальними галузями права. Вона є теоретичною основою для забезпечення набуття слухачами навчального курсу інтегрованих, поглиблених та системно упорядкованих знань щодо особливостей застосування рішень ЄСПЛ як гарантії судового захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб в галузі адміністративного права.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Проблеми застосування адміністративними судами практики Європейського суду з прав людини» пов'язана з такими навчальними дисциплінами як «Адміністративне процесуальне право України», «Проблеми захисту прав і свобод людини і громадянина в практиці ЄСПЛ», «Адміністративне право України», «Цивільне процесуальне право України» й окремими галузевими юридичними дисциплінами.

Навчально-методичний посібник складено відповідно до програми дисципліни «Проблеми застосування адміністративними судами практики ЄСПЛ» та з врахуванням годин, відведених для практичних занять навчальним планом спеціальності 081-Право для денної форми навчання. Він містить плани практичних занять, перелік питань для самоконтролю, обов'язкову і додаткову спеціальну літературу, нормативний матеріал. До кожного практичного заняття дається, крім того, домашнє завдання, яке полягає у виконанні методичних та практичних завдань.

На практичному занятті студент повинен закріпити, розширити та поглибити знання, одержані на лекціях та у процесі самостійної роботи з рекомендованими джерелами; брати активну участь у обговоренні проблемних ситуацій. Опрацювання студентами питань, винесених на практичні заняття, допоможе їм ґрунтовніше засвоїти особливості та проблемні питання застосування адміністративними судами в Україні практики ЄСПЛ.

Студенти повинні навчитись релевантно застосовувати законодавство України та країн ЄС, міжнародні норми, практику ЄСПЛ в реальному житті. Цьому сприятиме аналіз та вирішення поданих у посібнику практичних завдань, розв'язувати які слід лише після глибокого засвоєння основних питань теми, поданих у плані. Виконання практичних завдань необхідно починати з усвідомлення викладених у них фактичних обставин справи, осмислення поставлених питань. Вирішення практичних завдань має бути розгорнутим, з посиланням на відповідні норми права, а також, якщо є необхідність, на доктринальні джерела.

Основними джерелами тут виступають Європейська конвенція прав людини, Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», рішення ЄСПЛ, Цивільний процесуальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Закон України «Про виконавче провадження», та ряд інших законів і підзаконних актів.

Прецедентна практика Європейського суду з прав людини має динамічний характер розвитку, що впливає на зміст та структуру адміністративного процесуального права.

Вивчення навчальної дисципліни сприяє розумінню місця прецедентної практики ЄСПЛ та судового захисту прав суб'єктів громадянського суспільства у розбудові правової, демократичної держави, адаптації існуючих в Україні моделі і процедур

діяльності суб'єктів. Окреслене коло питань є важливим для засвоєння та набуття практичних навичок студентами, що навчаються за спеціальністю «081 Право».

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ

**до здачі заліку для студентів IV курсу денної та заочної форм навчання
за з навчальної дисципліни
«Проблеми застосування адміністративними судами практики ЄСПЛ»**

Модуль 1. Загальна характеристика адміністративного судочинства в Україні в умовах євроінтеграції

Тема № 1. Загальна характеристика адміністративного судочинства в Україні

Загальна характеристика адміністративного судочинства та адміністративної юрисдикції в Україні та проблемні питання їх відповідності європейським стандартам правосуддя. Поняття, ознаки та види суб'єктів адміністративного судочинства в Україні. Докази і доказування в адміністративному судочинстві за національним законодавством України. Процедура розгляду справи судом першої інстанції в адміністративному суді в Україні та європейські принципи судового провадження в адміністративному судочинстві. Поняття та види рішень адміністративних судів в Україні. Обов'язковість судових рішень. Особливості та процедура виконання рішень адміністративних судів.

Тема № 2. Застосування базових принципів судочинства, закріплених у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, в адміністративному процесі України

Принципи адміністративного судочинства за законодавством України. Європейські принципи здійснення адміністративного судочинства: загальна характеристика. Верховенство права та його елементи в реалізації адміністративного судочинства через призму практики ЄСПЛ. Характеристика принципу законності в адміністративному судочинстві та його тлумачення ЄСПЛ. Рівність перед законом і судом під час здійснення адміністративного судочинства у практиці ЄСПЛ. Гласність та відкритість адміністративного судочинства як гарантія прозорості здійснення судового процесу в розумінні ЄСПЛ. Змагальність сторін, диспозитивність, а також забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду у практиці ЄСПЛ. Обов'язковість судових рішень адміністративних судів у практиці ЄСПЛ.

Тема № 3. Правові підстави застосування Конвенції та рішень ЄСПЛ в адміністративному судочинстві

Загальна характеристика застосування Конвенції та рішень ЄСПЛ в адміністративному судочинстві та підстав їх застосування. Положення Конституції України та Кодексу адміністративного судочинства України як базові нормативно-правові акти, що своїми нормами регламентують застосування Конвенції та практики ЄСПЛ в адміністративному судочинстві. Історичні передумови прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ». Загальна характеристика і практичне застосування Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ» в адміністративному судочинстві. Проблемні питання застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в адміністративному судочинстві України. Проблемні питання застосування практики ЄСПЛ в адміністративному судочинстві України.

Модуль 2. Застосування практики ЄСПЛ адміністративними судами в Україні

Тема № 4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та її застосування в адміністративному судочинстві України.

Історія прийняття та значення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в Україні: підстави, умови та історія. Місце Конвенції у системі джерел адміністративного судочинства України: загальна характеристика. Характеристика конвенційних стандартів прав і свобод людини, котрі, у разі порушення, захищаються в порядку адміністративного судочинства. Характеристика конвенційних принципів судочинства, що визначені у Кодексі адміністративного судочинства України. Проблемні питання захисту прав і свобод людини, передбачених Конвенцією, в порядку адміністративного судочинства України.

Тема № 5. Окремі вимоги права на справедливий суд (стаття 6 Конвенції)

Загальна характеристика статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Проблемні питання застосування ст. 6 Конвенції в адміністративному судочинстві України. Право на справедливий суд у практиці ЄСПЛ.

Доступ до суду. Суд, встановлений законом. Незалежний і неупереджений розгляд, безсторонність. Затримки у провадженні. Рівність сторін у процесі, дослідження доказів. Публічність. Обґрунтованість рішень адміністративного суду з точки зору статті 6 Конвенції та практики ЄСПЛ. Принцип юридичної визначеності в адміністративному судочинстві: загальна характеристика, виходячи з норм Конвенції та практики ЄСПЛ.

Тема № 6. Європейський суд з прав людини: структура, організація діяльності та повноваження

Загальна характеристика міжнародного захисту прав людини в судовому порядку. Еволюція європейського механізму захисту прав людини. Порядок формування Європейського суду з прав людини. Регламент Європейського суду. Структура Європейського суду з прав людини. Повноваження органів ЄСПЛ. Компетенція Європейського суду з прав людини. Субсидіарний характер компетенції ЄСПЛ. Види компетенції ЄСПЛ. Часовий критерій компетенції Суду. Територіальна юрисдикція Суду. Предметний критерій юрисдикції Суду. Компетенція за колом суб'єктів.

Тема № 7. Застосування практики ЄСПЛ при вирішенні адміністративних справ, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму

Загальна характеристика статті 3 Першого протоколу Конвенції. Значення ЄСПЛ у захисті прав громадян щодо реалізації їх прав у щодо проведення виборів та референдумів. Загальна характеристика принципів статті 3 Першого протоколу Конвенції. Право висувати свою кандидатуру за положеннями Конвенції, Протоколу 1 та практики ЄСПЛ. Свобода вираження поглядів у контексті виборчих прав згідно з нормами Конвенції та практики ЄСПЛ. Особливості та сфера застосування практики ЄСПЛ при розгляді та вирішенні виборчих спорів в Україні та при розгляді справ щодо референдумів.

Тема № 8. Проблеми застосування практики ЄСПЛ при вирішенні окремих категорій адміністративних справ судами України

Заборона дискримінації та гендерна рівність у практиці ЄСПЛ. Реалізація статті 14 Конвенції та Протоколу №12. Застосування Конвенції та практики ЄСПЛ при розгляді та вирішенні справ у сфері соціального захисту (соціального забезпечення, виплати пенсій,

пільг, виплат, інших соціальних гарантій держави). Застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні загальних положень та принципів адміністративного судочинства. Значення практики ЄСПЛ при застосуванні в окремих категорій адміністративних справ.

Тема № 9. Процедура виконання рішень ЄСПЛ в адміністративних справах

Правова природа рішень ЄСПЛ. Структура та зміст рішень. Види рішень. Виконання рішень Європейського суду з прав людини: виплата відшкодування за завдану заявникові шкоду; вжиття заходів індивідуального характеру; вжиття заходів загального характеру. Контроль за виконанням рішення Суду. Юридична практика виконання рішень ЄСПЛ в країнах РЄ. Проблемні питання виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні в адміністративних справах.

Модуль 1. Загальна характеристика адміністративного судочинства в Україні в умовах євроінтеграції

Тема № 1. Загальна характеристика адміністративного судочинства в Україні (2 год)

Під час вивчення теми необхідно з'ясувати те, в чому полягає сутність та зміст поняття адміністративного судочинства, а також виділити його ключові особливості, що вирізняють його з-поміж інших видів судочинства, особливо у процесі євроінтеграції. Окрім того, важливо визначити суб'єктів адміністративного судочинства в Україні, поняття доказів та доказування, поняття і видів рішень адміністративного суду, процедури виконання судових рішень адміністративних судів.

Також необхідно визначити в контексті усіх піднятих в межах теми питань проблемні питання здійснення адміністративного судочинства відповідно до європейських стандартів правосуддя.

Питання до обговорення:

- 1. Загальна характеристика адміністративного судочинства та адміністративної юрисдикції в Україні та проблемні питання їх відповідності європейським стандартам правосуддя.*
- 2. Поняття, ознаки та види суб'єктів адміністративного судочинства в Україні..*
- 3. Докази і доказування в адміністративному судочинстві за національним законодавством України..*
- 4. Процедура розгляду справи судом першої інстанції в адміністративному суді в Україні та європейські принципи судового провадження в адміністративному судочинстві.*
- 5. Поняття та види рішень адміністративних судів в Україні. Обов'язковість судових рішень.*
- 6. Особливості та процедура виконання рішень адміністративних судів.*

Термінологічне завдання:

Адміністративне судочинство; адміністративний суд; докази; доказування; суб'єкт владних повноважень; виконання рішень суду; європейські стандарти адміністративного судочинства..

Питання для самоконтролю:

- 1. Що таке адміністративне судочинство і які його ознаки?*
- 2. Хто є учасниками судового процесу в адміністративних справах?*
- 3. Які види доказів можна виділити в адміністративному процесі?*

4. *Що таке тягар доказування?*
5. *Які особливості розгляду адміністративної справи в суді першої інстанції?*
6. *Що таке рішення адміністративного суду? Які види рішень може приймати адміністративний суд?*
7. *Яка процедура виконання рішення адміністративного суду?*
8. *Які європейські стандарти правосуддя застосовуються до процедури здійснення адміністративного судочинства в Україні?*

Література:

Нормативний матеріал:

1. Загальна Декларація прав людини, (Генеральна Асамблея ООН, 10.12.1948);
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (Генеральна Асамблея ООН, 16.12.1966);
3. Бангалорські принципи поведінки суддів (Гаага, 26.11.2002), схвалені резолюцією Економічної та Соціальної ради ООН 27.07.2006;
4. Основні принципи незалежності судових органів, прийняті на VII Конгресі з попередження злочинів і поводження з правопорушниками 26 серпня – 6 вересня 1985 р.;
5. Резолюція 60/159 Генеральної Асамблеї ООН «Права людини при здійсненні правосуддя» від 16.12.2005;
6. Резолюція 2004/32 Комісії ООН з прав людини «Цілісність судової системи» від 19.04.2004;
7. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рада ЄС, 04.11.1950, Україна приєдналася 17.07.1997);
8. Хартія Європейського Союзу про основні права (Європейський парламент, Рада ЄС, Європейська комісія, м. Ніцца, 07.12.2000);
9. Європейська хартія «Про статус суддів» від 10.07.1998.

Спеціальна література:

1. Авер'янов В. Б. Процесуальний аспект адміністративного права: особливості тлумачення. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики [за заг. ред. Авер'янова В. Б.]. К.: Факт, 2003. С. 39-43.
2. Адміністративна процедура та адміністративні послуги: Зарубіжний досвід і пропозиції для України / Центр політико-правових реформ; [І. Б. Коліушко (відп.ред.), В. П. Тимошук (авт.-упоряд.)]. К. : Факт, 2003. 495 с.
3. Банчук О. А. Публічне і приватне право: історія українських вчень та сучасність. К.: Конус-Ю, 2008.
4. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права / Навч. посібник / За заг. редакцією Куйбіди Р.О., Шишкіна В.І. К.: Старий світ, 2006.
5. Коверзнев В. О. Сутність приватних і публічних правовідносин та принципи їх розмежування. Публічне і приватне право: проблеми методології, теорії та практики: Збірник матеріалів юридичної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 14 травня 2013 р. Тези наукових доповідей. К., 2013. С. 27-31.
6. Кузьменко О.В. Взаємообумовленість та взаємозалежність змісту адміністративного процесу та адміністративної процедури від предмета адміністративного права. Проблеми

- теорії та практики адміністративної юстиції : зб. наук. статей / М.І. Смокович, М.І. Цуркан, В.Г. Перепелюк та ін. К.: Юрінком Інтер, 2012. С.69 – 79.
7. Кузьменко О. В. Адміністративний процес у парадигмі права: дис... д-ра юрид. наук. К., 2006. 401 с.
 8. Перепелюк В. Г. Поняття і принципи адміністративного процесу: питання теорії: дис... канд. юрид. наук. Чернівці, 2000. 205 с.
 9. Пабат О. В. Адміністративно-процесуальні гарантії прав та свобод громадян: дис... канд. юрид. наук. Х., 2008. 194 с.
 10. Писаренко Н.Б. Адміністративний процес та адміністративне судочинство: до питання про співвідношення правових категорій. Адміністративне право і процес. 2015. №1(11). С. 269-276.
 11. Стахурський М. Ф. Питання реформування адміністративного процесу в Україні: дис... канд. юрид. наук. К., 2002. 206 с.
 12. Селіванов А. О. Адміністративний процес в Україні: реальність і перспективи розвитку правових доктрин. К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2000. 68 с.
 13. Стахурський М. Ф. Питання реформування адміністративного процесу в Україні: дис... канд. юрид. наук. К., 2002. 206 с.
 14. Тимощук В.П. Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення дії: Монографія. К.: Конус-Ю, 2010.

Тема № 2. Застосування базових принципів судочинства, закріплених у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, в адміністративному процесі України

Під час вивчення теми необхідно з'ясувати зміст поняття принципів адміністративного судочинства, а також виділити їх ключові особливості. Також необхідно здійснити порівняльний аналіз європейських та національних правових принципів здійснення судочинства. Окрім того, важливо дослідити окремі принципи адміністративного судочинства, як, зокрема, верховенство права та його елементи, законність, гласність та відкритість, диспозитивність, рівність перед законом і судом, обов'язковість судових рішень тощо.

Питання до обговорення:

1. *Принципи адміністративного судочинства за законодавством України.*
2. *Європейські принципи здійснення адміністративного судочинства: загальна характеристика.*
3. *Верховенство права та його елементи в реалізації адміністративного судочинства через призму практики ЄСПЛ.*

4. *Характеристика принципу законності в адміністративному судочинстві та його тлумачення ЄСПЛ.*
5. *Рівність перед законом і судом під час здійснення адміністративного судочинства у практиці ЄСПЛ.*
6. *Гласність та відкритість адміністративного судочинства як гарантія прозорості здійснення судового процесу в розумінні ЄСПЛ.*
7. *Змагальність сторін, диспозитивність, а також забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду у практиці ЄСПЛ.*
8. *Обов'язковість судових рішень адміністративних судів у практиці ЄСПЛ.*

Термінологічне завдання:

Адміністративне судочинство; принципи адміністративного судочинства; ЄСПЛ; верховенство права; законність; рівність перед законом і судом; гласність та відкритість, змагальність сторін, диспозитивність, забезпечення апеляційного та касаційного оскарження, обов'язковість судових рішень.

Практичне завдання:

1. *Віднайдіть 3-4 рішення Європейського суду з прав людини і 3-4 рішення Верховного Суду щодо реалізації принципу верховенства права в адміністративному судочинстві та здійсніть їх порівняльно-правовий аналіз.*

Питання для самоконтролю:

1. *Що таке принципи адміністративного судочинства і які їх ознаки?*
2. *Чи відрізняються європейські принципи адміністративного судочинства від національних?*
3. *Як в адміністративному судочинстві забезпечується принцип верховенства права?*
4. *Які елементи верховенства права можна виділити?*
5. *Як тлумачиться принцип законності ЄСПЛ?*
6. *Яким чином забезпечується реалізація принципу гласності і відкритості в адміністративному судочинстві України?*
7. *Що означає рівність перед законом і судом саме в адміністративному судочинстві?*

8. Як в адміністративному судочинстві реалізується змагальність сторін та диспозитивність?
9. Що таке обов'язковість судових рішень і яким чином вона забезпечується?

Література:

Нормативний матеріал:

1. Загальна Декларація прав людини, (Генеральна Асамблея ООН, 10.12.1948);
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (Генеральна Асамблея ООН, 16.12.1966);
3. Бангалорські принципи поведінки суддів (Гаага, 26.11.2002), схвалені резолюцією Економічної та Соціальної ради ООН 27.07.2006;
4. Основні принципи незалежності судових органів, прийняті на VII Конгресі з попередження злочинів і поводження з правопорушниками 26 серпня – 6 вересня 1985 р.;
5. Резолюція 60/159 Генеральної Асамблеї ООН «Права людини при здійсненні правосуддя» від 16.12.2005;
6. Резолюція 2004/32 Комісії ООН з прав людини «Цілісність судової системи» від 19.04.2004;
7. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рада ЄС, 04.11.1950, Україна приєдналася 17.07.1997);
8. Хартія Європейського Союзу про основні права (Європейський парламент, Рада ЄС, Європейська комісія, м. Ніцца, 07.12.2000);
9. Європейська хартія «Про статус суддів» від 10.07.1998.

Спеціальна література:

1. Бояринцева М. А. Принципи діяльності адміністративного суду в Україні в аспекті імплементації європейських стандартів судочинства : монографія / Марина Анатоліївна Бояринцева ; Запоріж. нац. ун-т. – Херсон : Видавничий дім "Гельветика", 2019. – 479 с.
2. Ківалов С.В. Курс адміністративного процесуального права України. Загальна частина : підручник / С. В. Ківалов, І. О. Картузова, А. Ю. Осадчий. – Одеса : Фенікс, 2014. – 342 с.
3. Монаєнко А., Смирнова К. Застосування практики ЄСПЛ та суду ЄС на прикладі адміністративного судочинства. Юридична газета. №8 (174). 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/zastosuvannya-praktiki-espl-ta-sudu-es-na-prikladi-administrativnogo-sudochinstva.html>
4. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів. 3-тє вид., допов. – К.: ВАІТЕ, 2020. – 276 с. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1644491793%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD.%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96%3-%D1%82%D1%94%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4..pdf>
5. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015. – 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/7/232716.pdf>

6. Решота В. В. Виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2015. - Вип. 34(2). - С. 128-131. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34\(2\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34(2)_33)

Тема № 3. Правові підстави застосування Конвенції та рішень ЄСПЛ в адміністративному судочинстві

Сьогодні застосування норм Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики ЄСПЛ в судочинстві України має неабияке значення. Особливо це стосується адміністративного судочинства в контексті євроінтеграційних процесів у нашій державі, що супроводжуються боротьбою з корупцією в органах державної влади та місцевого самоврядування, а також забезпечення реалізації статті 6 Конвенції щодо забезпечення реалізації права на справедливий суд.

Саме тому в межах даної теми семінарського заняття студентам необхідно встановити правові підстави застосування норм Конвенції та практики ЄСПЛ саме в адміністративному судочинстві України, а також виявити проблемні питання такого застосування на практиці і запропонувати шляхи вирішення цих проблем.

Питання до обговорення:

- 1. Загальна характеристика застосування Конвенції та рішень ЄСПЛ в адміністративному судочинстві та підстав їх застосування.*
- 2. Положення Конституції України та Кодексу адміністративного судочинства України як базові нормативно-правові акти, що своїми нормами регламентують застосування Конвенції та практики ЄСПЛ в адміністративному судочинстві.*
- 3. Історичні передумови прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ».*
- 4. Загальна характеристика і практичне застосування Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ» в адміністративному судочинстві.*
- 5. Проблемні питання застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в адміністративному судочинстві України.*
- 6. Проблемні питання застосування практики ЄСПЛ в адміністративному судочинстві України.*

Термінологічне завдання:

Адміністративне судочинство; Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод; ЄСПЛ; практика ЄСПЛ; підстави застосування Конвенції та практики ЄСПЛ.

Практичне завдання:

1. Віднайдіть конкретні норми в законодавстві України, котрі можна вважати правовими підставами застосування ЄКПЛ і практики ЄСПЛ та випишіть їх..

Питання для самоконтролю:

1. *На яких підставах сьогодні Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод застосовується в адміністративному судочинстві?*
2. *На яких підставах сьогодні практика ЄСПЛ застосовується в адміністративному судочинстві України?*
3. *Яке значення має застосування ЄКПЛ та практики ЄСПЛ у здійсненні адміністративного судочинства в Україні на шляху євроінтеграції?*
4. *Які ключові положення містить Закон України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ»?*
5. *Які проблемні питання реалізації положень Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ» в нашій державі можна виділити?*
6. *Які проблеми застосування норм Конвенції та практики ЄСПЛ можна виділити в національному адміністративному судочинстві?*

Література:

Нормативний матеріал:

10. Загальна Декларація прав людини, (Генеральна Асамблея ООН, 10.12.1948);
11. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (Генеральна Асамблея ООН, 16.12.1966);
12. Бангалорські принципи поведінки суддів (Гаага, 26.11.2002), схвалені резолюцією Економічної та Соціальної ради ООН 27.07.2006;
13. Основні принципи незалежності судових органів, прийняті на VII Конгресі з попередження злочинів і поводження з правопорушниками 26 серпня –6 вересня 1985 р.;
14. Резолюція 60/159 Генеральної Асамблеї ООН «Права людини при здійсненні правосуддя» від 16.12.2005;
15. Резолюція 2004/32 Комісії ООН з прав людини «Цілісність судової системи» від 19.04.2004;

16. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рада ЄС, 04.11.1950, Україна приєдналася 17.07.1997);
17. Хартія Європейського Союзу про основні права (Європейський парламент, Рада ЄС, Європейська комісія, м. Ніцца, 07.12.2000);
18. Європейська хартія «Про статус суддів» від 10.07.1998.
19. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

Спеціальна література:

7. Бояринцева М. А. Принципи діяльності адміністративного суду в Україні в аспекті імплементації європейських стандартів судочинства : монографія / Марина Анатоліївна Бояринцева ; Запоріж. нац. ун-т. – Херсон : Видавничий дім "Гельветика", 2019. – 479 с.
8. Ківалов С.В. Курс адміністративного процесуального права України. Загальна частина : підручник / С. В. Ківалов, І. О. Каргузова, А. Ю. Осадчий. – Одеса : Фенікс, 2014. – 342 с.
9. Монаєнко А., Смирнова К. Застосування практики ЄСПЛ та суду ЄС на прикладі адміністративного судочинства. Юридична газета. №8 (174). 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/zastosuvannya-praktiki-espl-ta-sudu-es-na-prikladi-administrativnogo-sudochinstva.html>
10. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів. 3-тє вид., допов. – К.: ВАІТЕ, 2020. – 276 с. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1644491793%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD.%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96%3-%D1%82%D1%94%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4..pdf>
11. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015. – 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/7/232716.pdf>
12. Решота В. В. Виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2015. - Вип. 34(2). - С. 128-131. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34\(2\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34(2)_33)
13. Деякі питання застосування Конвенції про захист прав і свобод людини і основоположних свобод та практики ЄСПЛ в Україні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_14103

Тема № 4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та її застосування в адміністративному судочинстві України.

(2 год)

Під час вивчення теми студентам необхідно охарактеризувати історичні передумови прийняття Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод для розуміння її глобального значення для правової системи України зокрема. Також слід

визначити місце Конвенції у системі джерел адміністративного права України для її належного застосування в адміністративному судочинстві.

Окрім того, варто ретельно ознайомитися з принципами адміністративного судочинства та правами і свободами людини, котрі можуть захищатися в порядку адміністративного судочинства і яким чином ці принципи і стандарти в національному адміністративному процесуальному законодавстві України. Також пропонується виділити проблемні питання захисту прав і свобод людини і громадянина, визначені Конвенцією, в порядку адміністративного судочинства України і надання пропозицій щодо шляхів вирішення таких проблем.

Питання до обговорення:

- 1. Історія прийняття та значення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.*
- 2. Ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в Україні: підстави, умови та історія.*
- 3. Місце Конвенції у системі джерел адміністративного судочинства України: загальна характеристика.*
- 4. Характеристика конвенційних стандартів прав і свобод людини, котрі, у разі порушення, захищаються в порядку адміністративного судочинства.*
- 5. Характеристика конвенційних принципів судочинства, що визначені у Кодексі адміністративного судочинства України.*
- 6. Проблемні питання захисту прав і свобод людини, передбачених Конвенцією, в порядку адміністративного судочинства України.*

Термінологічне завдання:

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, принципи судочинства, стандарти прав і свобод людини і громадянина, захист прав людини, адміністративне судочинство, Кодекс адміністративного судочинства України.

Методичне завдання (обов'язкове до виконання у зошиті або у електронному варіанті):

- 1. Проведіть порівняльно-правову характеристику принципів адміністративного судочинства, що закріплені в Кодексі адміністративного судочинства України та в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.*

Питання для самоконтролю:

- 1. Що таке Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод?*
- 2. Які передумови прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?*

3. У якому році була прийнята Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод?
4. Коли Конвенція була ратифікована Верховною Радою України?
5. Який вплив на адміністративне судочинство України здійснила ратифікація Україною Конвенції?
6. Які принципи адміністративного судочинства закріплені Конвенцією?
7. Які принципи адміністративного судочинства закріплені Кодексом адміністративного судочинства України?
8. Які можна виділити проблемні питання застосування норм Конвенції під час здійснення адміністративного судочинства в Україні?
9. Які права і свободи, закріплені Конвенцією, найчастіше можуть захищатися в порядку адміністративного судочинства?

Література:

Нормативний матеріал:

1. Загальна Декларація прав людини, (Генеральна Асамблея ООН, 10.12.1948);
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (Генеральна Асамблея ООН, 16.12.1966);
3. Бангалорські принципи поведінки суддів (Гаага, 26.11.2002), схвалені резолюцією Економічної та Соціальної ради ООН 27.07.2006;
4. Основні принципи незалежності судових органів, прийняті на VII Конгресі з попередження злочинів і поводження з правопорушниками 26 серпня – 6 вересня 1985 р.;
5. Резолюція 60/159 Генеральної Асамблеї ООН «Права людини при здійсненні правосуддя» від 16.12.2005;
6. Резолюція 2004/32 Комісії ООН з прав людини «Цілісність судової системи» від 19.04.2004;
7. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рада ЄС, 04.11.1950, Україна приєдналася 17.07.1997);
8. Хартія Європейського Союзу про основні права (Європейський парламент, Рада ЄС, Європейська комісія, м. Ніцца, 07.12.2000);
9. Європейська хартія «Про статус суддів» від 10.07.1998.
10. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
11. Кодекс адміністративного судочинства України. Кодекс України; Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV.

Спеціальна література:

1. Бояринцева М. А. Принципи діяльності адміністративного суду в Україні в аспекті імплементації європейських стандартів судочинства : монографія / Марина Анатоліївна Бояринцева ; Запоріж. нац. ун-т. – Херсон : Видавничий дім "Гельветика", 2019. – 479 с.

2. Ківалов С.В. Курс адміністративного процесуального права України. Загальна частина : підручник / С. В. Ківалов, І. О . Картузова, А. Ю. Осадчий. – Одеса : Фенікс, 2014. – 342 с.
3. Монаєнко А., Смирнова К. Застосування практики ЄСПЛ та суду ЄС на прикладі адміністративного судочинства. Юридична газета. №8 (174). 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/insh/zastosuvannya-praktiki-espl-ta-sudu-es-na-prikladi-administrativnogo-sudochinstva.html>
4. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів. 3-тє вид., допов. – К.: ВАІТЕ, 2020. – 276 с. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1644491793%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD.%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96%3-%D1%82%D1%94%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4..pdf>
5. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015. – 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/7/232716.pdf>
6. Решота В. В. Виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2015. - Вип. 34(2). - С. 128-131. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34\(2\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34(2)_33)
7. Деякі питання застосування Конвенції про захист прав і свобод людини і основоположних свобод та практики ЄСПЛ в Україні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_14103

Тема № 5. Окремі вимоги права на справедливий суд (стаття 6 Конвенції)

(2 год)

Протягом вивчення теми потрібно дослідити норму статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Окрім того, важливо проаналізувати проблемні питання застосування статті 6 Конвенції в адміністративному судочинстві України.

Також студентам необхідно проаналізувати елементи права на справедливий суд за ст. 6 Конвенції через розуміння практики ЄСПЛ.

Питання до обговорення:

1. *Загальна характеристика статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.*
2. *Проблемні питання застосування ст. 6 Конвенції в адміністративному судочинстві України.*
3. *Право на справедливий суд у практиці ЄСПЛ:*
 - 3.1. *Доступ до суду.*
 - 3.2. *Суд, встановлений законом.*

- 3.3. Незалежний і неупереджений розгляд, безсторонність. Затримки у провадженні.
- 3.4. Рівність сторін у процесі, дослідження доказів.
- 3.5. Публічність.
4. Обґрунтованість рішень адміністративного суду з точки зору статті 6 Конвенції та практики ЄСПЛ.
5. Принцип юридичної визначеності в адміністративному судочинстві: загальна характеристика, виходячи з норм Конвенції та практики ЄСПЛ.

Термінологічне завдання:

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, стаття 6 Конвенції, право на справедливий суд, доступ до суду, суд, встановлений законом, незалежний і неупереджений розгляд, безсторонність, затримки у провадженні, рівність сторін у процесі, дослідження доказів, публічність, обґрунтованість рішень.

Контрольні запитання:

1. Що передбачає ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?
2. В чому полягає право на справедливий суд за ст. 6 Конвенції?
3. Які елементи права на справедливий суд можна виділити?
4. Які можна виділити проблемні питання застосування статті 6 Конвенції в адміністративному судочинстві України?
5. Яким чином ЄСПЛ трактує елементи права на справедливий суд, що закріплене у Конвенції?
6. В чому полягає обґрунтованість рішень суду?
7. В чому полягає принцип юридичної визначеності?

Література:

Нормативний матеріал:

1. Загальна Декларація прав людини, (Генеральна Асамблея ООН, 10.12.1948);
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (Генеральна Асамблея ООН, 16.12.1966);
3. Бангалорські принципи поведінки суддів (Гаага, 26.11.2002), схвалені резолюцією Економічної та Соціальної ради ООН 27.07.2006;
4. Основні принципи незалежності судових органів, прийняті на VII Конгресі з попередження злочинів і поводження з правопорушниками 26 серпня – 6 вересня 1985 р.;
5. Резолюція 60/159 Генеральної Асамблеї ООН «Права людини при здійсненні правосуддя» від 16.12.2005;

6. Резолюція 2004/32 Комісії ООН з прав людини «Цілісність судової системи» від 19.04.2004;
7. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рада ЄС, 04.11.1950, Україна приєдналася 17.07.1997);
8. Хартія Європейського Союзу про основні права (Європейський парламент, Рада ЄС, Європейська комісія, м. Ніцца, 07.12.2000);
9. Європейська хартія «Про статус суддів» від 10.07.1998.
10. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
11. Кодекс адміністративного судочинства України. Кодекс України; Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV.

Спеціальна література:

1. Бояринцева М. А. Принципи діяльності адміністративного суду в Україні в аспекті імплементації європейських стандартів судочинства : монографія / Марина Анатоліївна Бояринцева ; Запоріж. нац. ун-т. – Херсон : Видавничий дім "Гельветика", 2019. – 479 с.
2. Ківалов С.В. Курс адміністративного процесуального права України. Загальна частина : підручник / С. В. Ківалов, І. О. Картузова, А. Ю. Осадчий. – Одеса : Фенікс, 2014. – 342 с.
3. Монаєнко А., Смирнова К. Застосування практики ЄСПЛ та суду ЄС на прикладі адміністративного судочинства. Юридична газета. №8 (174). 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/zastosuvannya-praktiki-espl-ta-sudu-es-na-priklad-administrativnogo-sudochinstva.html>
4. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів. 3-тє вид., допов. – К.: ВАІТЕ, 2020. – 276 с. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1644491793%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD.%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96%20%D1%82%D1%94%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4..pdf>
5. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015. – 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/7/232716.pdf>
6. Решота В. В. Виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2015. - Вип. 34(2). - С. 128-131. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34\(2\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34(2)_33)
7. Деякі питання застосування Конвенції про захист прав і свобод людини і основоположних свобод та практики ЄСПЛ в Україні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_14103

Тема № 6. Європейський суд з прав людини: структура, організація діяльності та повноваження

(2 год)

При підготовці до семінарського заняття необхідно детально ознайомитися із Протоколом № 11, а також звернути увагу на новели Протоколу № 14, якими передбачено зміни в процедурі розгляду індивідуальних заяв.

При вивченні питання юрисдикції Європейського суду, перш за все, потрібно звернути увагу на визначення субсидіарності компетенції ЄСПЛ, складові цього поняття, дослідити види юрисдикцій та проаналізувати винятки із загальних правил щодо компетенції Суду.

Питання до обговорення:

- 1. Загальна характеристика міжнародного захисту прав людини в судовому порядку. Еволюція європейського механізму захисту прав людини.*
- 2. Порядок формування Європейського суду з прав людини. Регламент Європейського суду.*
- 3. Структура Європейського суду з прав людини. Повноваження органів ЄСПЛ.*
- 4. Компетенція Європейського суду з прав людини. Субсидіарний характер компетенції ЄСПЛ.*
- 5. Види компетенції ЄСПЛ. Часовий критерій компетенції Суду. Територіальна юрисдикція Суду. Предметний критерій юрисдикції Суду. Компетенція за колом суб'єктів.*

Термінологічне завдання:

Система міжнародного захисту прав людини, європейський механізм захисту прав людини, Пленум ЄСПЛ, секція, палата, Велика палата, канцелярія ЄСПЛ, компетенція, повноваження, юрисдикція, субсидіарний характер юрисдикції ЄСПЛ.

Методичне завдання:

- 1. Складіть схему структурних одиниць ЄСПЛ з визначенням їх повноважень.*

Контрольні запитання:

- 1. Які системи захисту прав людини на європейському континенті Ви можете назвати?*
- 2. Які етапи розвитку конвенційної системи захисту прав людини?*
- 3. Якими повноваженнями наділений Європейський Суд з прав людини?*
- 4. Якими принципами визначається співвідношення Конвенції та національних правових систем?*

5. Виберіть із нижче перелічених спори, що не розглядаються Європейським Судом: а) податкові спори; б) спори про військовий обов'язок; в) спори про виплату державою компенсації шкоди внаслідок стихійного лиха.

6. Що означає субсидіарний характер компетенції ЄСПЛ?

7. Які функції виконує Велика Палата Європейського Суду? Пленум Суду? Бюро? Канцелярія?

Література:

Нормативний матеріал:

1. Брайтонська декларація від 20 квітня 2012 року. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/2012_Brighton_FinalDeclaration_ENG.pdf [In English].
2. Брюссельська декларація від 27 березня 2015 року. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/Brussels_Declaration_ENG.pdf [In English].
3. Ізмірська декларація від 27 квітня 2011 року. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/2011_Izmir_FinalDeclaration_ENG.pdf [In English].
4. Інтерлакенська декларація від 19 лютого 2010 року. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/2010_Interlaken_FinalDeclaration_ENG.pdf [In English].
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року зі змінами та доповненнями, внесеними згідно з протоколами № 11 і № 14 до Конвенції. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
6. Регламент Європейського суду з прав людини зі змінами та доповненнями. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf [In English]. Добір кандидатів на посаду суддю ЄСПЛ в Україні:
7. Указ ПУ «Питання добору кандидатур для обрання на посаду судді Європейського суду з прав людини від України» (від 14.09.2007 за № 869/2007).
Постанова КМУ «Про здійснення відбору кандидатів на посаду судді Європейського суду з прав людини» (21.03.2007 за № 524).

Спеціальна література:

1. Андріанов К.В. Роль контрольного механізму Конвенції про захист прав і основних свобод людини в процесі реалізації її норм: дис... канд. юрид. наук / К.В. Андріанов. – К., 2002. – 185 с. URL: <http://www.disslib.org/rol-kontrolnoho-mekhanizmu-konventsiiyi-pro-zakhyst-prav-i-osnovnykh-svobod-ljudyny-v.html>.
2. Базов О. Європейський суд з прав людини в інституційній системі Ради Європи // Вісник Вищого адміністративного суду України. - К.: Видавнича організація "Юрінком Інтер", 2013. - 3. - С. 98-104.
3. Базов О. Питання юрисдикції Європейського суду з прав людини щодо розгляду міждержавних справ. Юридична Україна. - К.: Юрінком Інтер, 2015. - 6. - С. 84-92.
4. Бортновська З. Нові кроки у реформуванні механізмів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі, 2013.- 3.- С. 5-11.

5. Галкін І. Г. Особливості юрисдикції Європейського суду з прав людини / Ігор Григорович Галкін. Часопис Київського університету права. – 2014. – № 4. – С. 285-288.
6. Гудима Д. Принцип екстериторіальності у практиці Європейського суду з прав людини. Право України. - К.: "Ин Юре", 2015. - 2. - С. 113-128.
7. Гусейнов Л. Просторові межі дії Європейської конвенції з прав людини. Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 1999. – №4. URL: <http://www.eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=108>.
8. Дика Д. О. Організаційно-правові аспекти діяльності Європейського суду з прав людини в контексті європейських стандартів. Актуальні проблеми міжнародних відносин: збірник наукових праць. – К.: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка Ін-т міжнародних відносин, 2011. - Вип. 99. - Ч. 2. - С. 142-148.
9. Європейський суд з прав людини: Організація, діяльність, процес [В.В. Лутковська (відп.ред.), І. Шевчук (упоряд.)]. — К. : Праксіс, 2005. — 166 с.
10. Європейський суд з прав людини. Право України. - К.: "Ин Юре", 2011. - 7. - С. 292-342.
11. Жалій Т. В. Правовий статус Європейського суду з прав людини за міжнародно-правовими нормами. Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2013. – № 3-2.
12. Іванець І. Розвиток Європейського суду з прав людини як частини міжнародної системи захисту прав людини. Підприємництво, господарство і право. - К.: ТОВ "Гарантія", 2013. - 10. - С. 106-110.
13. Клименко О. М. Як звернутися до Європейського Суду з прав людини. Центр правових досліджень. — К. : Видавець Фурса С.Я., 2006. — 64с.
14. Конференція високого рівня про майбутність Європейського суду з прав людини : м. Брайтон, Велика Британія 19-20 квітня 2012 р. Право України.-К.: "Ин Юре", 2012.-7.-С. 318-329.
15. Практика Європейського суду з прав людини: навч.-практ. посіб. Т.І. Дудаш. – К.: Алерта, 2013. – 368 с.

Тема № 7. Застосування практики ЄСПЛ при вирішенні адміністративних справ, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму

(2 год)

Основою вивчення даної теми є Перший протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Студентам необхідно проаналізувати цей протокол, зокрема статтю 3 на предмет регулювання виборчих прав людини і громадянина. Також в межах теми потрібно визначити роль ЄСПЛ у захисті виборчих прав та практику такого захисту.

Дуже важливими є положення Конвенції та Протоколу першого щодо свободи вираження поглядів у контексті розуміння і захисту виборчих прав.

Питання до обговорення:

1. *Загальна характеристика статті 3 Першого протоколу Конвенції.*
2. *Значення ЄСПЛ у захисті прав громадян щодо реалізації їх прав у щодо проведення виборів та референдумів.*

3. *Загальна характеристика принципів статті 3 Першого протоколу Конвенції.*
4. *Право висувати свою кандидатуру за положеннями Конвенції, Протоколу 1 та практики ЄСПЛ.*
5. *Свобода вираження поглядів у контексті виборчих прав згідно з нормами Конвенції та практики ЄСПЛ.*
6. *Особливості та сфера застосування практики ЄСПЛ при розгляді та вирішенні виборчих спорів в Україні та при розгляді справ щодо референдумів.*

Термінологічне завдання:

Перший протокол Конвенції про захист прав і свобод людини і громадянина, виборчі права, принципи Першого протоколу Конвенції, свобода вираження поглядів, практика ЄСПЛ.

Контрольні запитання:

1. *Що регулює Перший протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?*
2. *Яке значення має стаття 3 Першого протоколу в контексті захисту виборчих прав?*
3. *Яким чином Конвенція трактує виборчі права?*
4. *Як характеризується право висувати свою кандидатуру згідно з Конвенцією та Першим протоколом?*
5. *Яким чином свобода вираження поглядів межує з виборчими правами?*
6. *В чому полягають особливості застосування практики ЄСПЛ при розгляді виборчих спорів в Україні?*

Література:

Нормативний матеріал:

1. Загальна Декларація прав людини, (Генеральна Асамблея ООН, 10.12.1948);
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (Генеральна Асамблея ООН, 16.12.1966);
3. Бангалорські принципи поведінки суддів (Гаага, 26.11.2002), схвалені резолюцією Економічної та Соціальної ради ООН 27.07.2006;
4. Основні принципи незалежності судових органів, прийняті на VII Конгресі з попередження злочинів і поводження з правопорушниками 26 серпня –6 вересня 1985 р.;
5. Резолюція 60/159 Генеральної Асамблеї ООН «Права людини при здійсненні правосуддя» від 16.12.2005;

6. Резолюція 2004/32 Комісії ООН з прав людини «Цілісність судової системи» від 19.04.2004;
7. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рада ЄС, 04.11.1950, Україна приєдналася 17.07.1997);
8. Хартія Європейського Союзу про основні права (Європейський парламент, Рада ЄС, Європейська комісія, м. Ніцца, 07.12.2000);
9. Європейська хартія «Про статус суддів» від 10.07.1998.
10. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
11. Кодекс адміністративного судочинства України. Кодекс України; Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV.

Спеціальна література:

1. Бояринцева М. А. Принципи діяльності адміністративного суду в Україні в аспекті імплементації європейських стандартів судочинства : монографія / Марина Анатоліївна Бояринцева ; Запоріж. нац. ун-т. – Херсон : Видавничий дім "Гельветика", 2019. – 479 с.
2. Ківалов С.В. Курс адміністративного процесуального права України. Загальна частина : підручник / С. В. Ківалов, І. О. Картузова, А. Ю. Осадчий. – Одеса : Фенікс, 2014. – 342 с.
3. Монаєнко А., Смирнова К. Застосування практики ЄСПЛ та суду ЄС на прикладі адміністративного судочинства. Юридична газета. №8 (174). 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/zastosuvannya-praktiki-espl-ta-sudu-es-na-priklad-administrativnogo-sudochinstva.html>
4. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів. 3-тє вид., допов. – К.: ВАІТЕ, 2020. – 276 с. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1644491793%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD.%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96%20%D1%82%D1%94%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4..pdf>
5. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015. – 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/7/232716.pdf>
6. Решота В. В. Виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2015. - Вип. 34(2). - С. 128-131. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34\(2\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34(2)_33)
7. Деякі питання застосування Конвенції про захист прав і свобод людини і основоположних свобод та практики ЄСПЛ в Україні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_14103

Тема №8. Проблеми застосування практики ЄСПЛ при вирішенні окремих категорій адміністративних справ судами України

(2 год)

В межах вивчення даної теми і підготовки до семінарських занять студентам необхідно з'ясувати, в чому полягає заборона дискримінації та як визначена гендерна рівність практикою ЄСПЛ. Окрім того, варто звернути особливу увагу на положення статті 14 Конвенції та Протоколу 12 до Конвенції та проблем реалізації цих норм на практиці.

Також в межах даної теми необхідно визначити шляхи застосування Конвенції та практики ЄСПЛ в Україні при вирішенні справ щодо захисту соціальних прав громадян. На додаток цікавим і важливим є питання щодо тлумачення ЄСПЛ принципів адміністративного судочинства та загалом значення практики ЄСПЛ під час її застосування в адміністративних судах щодо вирішення окремих адміністративних справ.

Питання до обговорення:

1. *Заборона дискримінації та гендерна рівність у практиці ЄСПЛ.*
2. *Реалізація статті 14 Конвенції та Протоколу №12.*
3. *Застосування Конвенції та практики ЄСПЛ при розгляді та вирішенні справ у сфері соціального захисту (соціального забезпечення, виплати пенсій, пільг, виплат, інших соціальних гарантій держави).*
4. *Застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні загальних положень та принципів адміністративного судочинства.*
5. *Значення практики ЄСПЛ при застосуванні в окремих категорій адміністративних справ.*

Термінологічне завдання:

Заборона дискримінації, гендерна рівність, практика ЄСПЛ, Протокол 12, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, адміністративне судочинство, окремі категорії адміністративних справ.

Контрольні запитання:

1. *Що означає заборона дискримінації згідно з положеннями Конвенції та протоколів до неї?*
2. *Як висвітлені питання гендерної рівності у практиці ЄСПЛ (на прикладах)?*
3. *Яке значення має стаття 14 Конвенції та Протокол 12 до конвенції в контексті окремих питань, що можуть вирішуватися в адміністративному судочинстві?*
4. *Як практика ЄСПЛ відображає проблемні питання захисту соціальних прав громадян?*

5. *Яким чином ЄСПЛ тлумачить загальні принципи здійснення адміністративного судочинства?*
6. *Як практика ЄСПЛ використовується адміністративними судами України при вирішенні адміністративних справ?*

Література:

Нормативний матеріал:

1. Загальна Декларація прав людини, (Генеральна Асамблея ООН, 10.12.1948);
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (Генеральна Асамблея ООН, 16.12.1966);
3. Бангалорські принципи поведінки суддів (Гаага, 26.11.2002), схвалені резолюцією Економічної та Соціальної ради ООН 27.07.2006;
4. Основні принципи незалежності судових органів, прийняті на VII Конгресі з попередження злочинів і поводження з правопорушниками 26 серпня – 6 вересня 1985 р.;
5. Резолюція 60/159 Генеральної Асамблеї ООН «Права людини при здійсненні правосуддя» від 16.12.2005;
6. Резолюція 2004/32 Комісії ООН з прав людини «Цілісність судової системи» від 19.04.2004;
7. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рада ЄС, 04.11.1950, Україна приєдналася 17.07.1997);
8. Хартія Європейського Союзу про основні права (Європейський парламент, Рада ЄС, Європейська комісія, м. Ніцца, 07.12.2000);
9. Європейська хартія «Про статус суддів» від 10.07.1998.
10. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
11. Кодекс адміністративного судочинства України. Кодекс України; Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV.

Спеціальна література:

1. Бояринцева М. А. Принципи діяльності адміністративного суду в Україні в аспекті імплементації європейських стандартів судочинства : монографія / Марина Анатоліївна Бояринцева ; Запоріж. нац. ун-т. – Херсон : Видавничий дім "Гельветика", 2019. – 479 с.
2. Ківалов С.В. Курс адміністративного процесуального права України. Загальна частина : підручник / С. В. Ківалов, І. О. Каргузова, А. Ю. Осадчий. – Одеса : Фенікс, 2014. – 342 с.
3. Монаєнко А., Смирнова К. Застосування практики ЄСПЛ та суду ЄС на прикладі адміністративного судочинства. Юридична газета. №8 (174). 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/zastosuvannya-praktiki-espl-ta-sudu-es-na-priklad-administrativnogo-sudochinstva.html>
4. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів. 3-тє вид., допов. – К.: ВАІТЕ, 2020. – 276 с. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1644491793%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%>

[BD.%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96_3-%D1%82%D1%94%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4..pdf](#)

5. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015. – 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/7/232716.pdf>

6. Решота В. В. Виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2015. - Вип. 34(2). - С. 128-131. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34\(2\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34(2)_33)

7. Деякі питання застосування Конвенції про захист прав і свобод людини і основоположних свобод та практики ЄСПЛ в Україні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_14103

Тема №9. Процедура виконання рішень ЄСПЛ в адміністративних справах

(2 год)

При вивченні даної теми студенти, перш за все, повинні детально проаналізувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод та Протоколи до неї (особливо Протоколи № 11, 14), в тій частині, що стосується прийняття рішення Європейським Судом, його зміст, порядок оголошення, а також умови виконання рішення ЄСПЛ.

Окрім того, важливим є питання контролю за виконанням рішень ЄСПЛ, який здійснюється як на міжнародному рівні Комітетом міністрів Ради Європи, так і на національному – Урядовим уповноваженим у справах ЄСПЛ. У зв'язку з цим необхідно ознайомитися із повноваженнями, якими наділений Комітет міністрів РЄ, знати зміни, внесені Протоколом 14 у його повноваження, а також бути обізнаним із національним законодавством з питань виконання рішень Суду, зокрема із Законом України від 23.02.2006 р. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», з постановою КМУ від 31.05.2006 р. № 784 «Про заходи щодо реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Питання до обговорення:

1. Правова природа рішень ЄСПЛ. Структура та зміст рішень. Види рішень.

2. Виконання рішень Європейського суду з прав людини:

а) виплата відшкодування за завдану заявникові шкоду;

б) вжиття заходів індивідуального характеру;

в) вжиття заходів загального характеру.

3. Контроль за виконанням рішення Суду.

4. Юридична практика виконання рішень ЄСПЛ в країнах РЄ.
5. Проблемні питання виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні в адміністративних справах.

Термінологічне завдання:

«Процедура», «факти», «право», «постанова», окрема думка судді, особлива думка судді, виконання рішення ЄСПЛ, заходи загального характеру, заходи індивідуального характеру, справедлива сатисфакція.

Методичне завдання:

1. Проаналізуйте статистичні дані щодо кількісних показників виконання рішень ЄСПЛ за останні 3 роки.
2. Дискусія на тему: «Якими бути рішенням ЄСПЛ: обов'язковими чи рекомендаційними для держави-відповідача?» Підготуйте аргументацію однієї і іншої точок зору.

Контрольні запитання:

1. Про що йде мова в частині Рішення Європейського Суду «Процедура»? «Факти»? «Право»? «Постанова»?
2. Що таке окрема думка судді? Чим вона відрізняється від особливої думки судді?
3. Прецедентний характер рішень Європейського суду з прав людини.
4. Які повноваження Комітету Міністрів Ради Європи при здійсненні нагляду за виконанням рішення «державою-відповідачем»?
5. Якими можуть бути заходи індивідуального характеру для виконання рішень Європейського суду?
6. Визначте правову основу можливості перегляду справи судом після прийняття рішення Європейський суд з прав людини (на основі законодавства України)?
7. Функції Урядового уповноваженого в справах ЄСПЛ.
8. Визначте процедуру виконання рішення ЄСПЛ в частині виплати справедливої сатисфакції.
9. Охарактеризуйте заходи загального характеру.

Література:

Нормативний матеріал:

12. Загальна Декларація прав людини, (Генеральна Асамблея ООН, 10.12.1948);
13. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (Генеральна Асамблея ООН, 16.12.1966);
14. Бангалорські принципи поведінки суддів (Гаага, 26.11.2002), схвалені резолюцією Економічної та Соціальної ради ООН 27.07.2006;
15. Основні принципи незалежності судових органів, прийняті на VII Конгресі з попередження злочинів і поводження з правопорушниками 26 серпня –6 вересня 1985 р.;
16. Резолюція 60/159 Генеральної Асамблеї ООН «Права людини при здійсненні правосуддя» від 16.12.2005;
17. Резолюція 2004/32 Комісії ООН з прав людини «Цілісність судової системи» від 19.04.2004;
18. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рада ЄС, 04.11.1950, Україна приєдналася 17.07.1997);
19. Хартія Європейського Союзу про основні права (Європейський парламент, Рада ЄС, Європейська комісія, м. Ніцца, 07.12.2000);
20. Європейська хартія «Про статус суддів» від 10.07.1998.
21. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
22. Кодекс адміністративного судочинства України. Кодекс України; Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV.

Спеціальна література:

8. Бояринцева М. А. Принципи діяльності адміністративного суду в Україні в аспекті імплементації європейських стандартів судочинства : монографія / Марина Анатоліївна Бояринцева ; Запоріж. нац. ун-т. – Херсон : Видавничий дім "Гельветика", 2019. – 479 с.
9. Ківалов С.В. Курс адміністративного процесуального права України. Загальна частина : підручник / С. В. Ківалов, І. О . Картузова, А. Ю. Осадчий. – Одеса : Фенікс, 2014. – 342 с.
10. Монаєнко А., Смирнова К. Застосування практики ЄСПЛ та суду ЄС на прикладі адміністративного судочинства. Юридична газета. №8 (174). 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/zastosuvannya-praktiki-espl-ta-sudu-es-na-prikladi-administrativnogo-sudochinstva.html>
11. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів. 3-ге вид., допов. – К.: ВАІТЕ, 2020. – 276 с. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1644491793%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD.%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96%20%D1%82%D1%94%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4..pdf>
12. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015. – 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/7/232716.pdf>
13. Решота В. В. Виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2015. - Вип. 34(2). - С. 128-131. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34\(2\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34(2)_33)

14. Деякі питання застосування Конвенції про захист прав і свобод людини і основоположних свобод та практики ЄСПЛ в Україні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_14103